การประชุมวิชาการนานาชาติ

วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ ครั้งที่ 2

จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของความทรงจำในวรรณกรรมพลัดถิ่น: การศึกษาเรื่อง *My Vanished World* ของ Nel Adams

(*The Role of Memory in Writing Diaspora: A Study of Nel Adams' My Vanished World*)

หลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ

ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันพุธที่ 18 และวันพฤหัสบดีที่ 19 สิงหาคม 2553

ณ ห้องประชุม 105 อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทบาทของความทรงจำในวรรณกรรมพลัดถิ่น: การศึกษาเรื่อง *My Vanished World* ของ Nel Adams

จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์*

บทคัดย่อ

การพลัดถิ่นมิใช่เป็นเพียงการก้าวข้ามเส้นพรมแดนทางภูมิศาสตร์แต่เป็นการก้าวล่วงเข้าไปสู่สังคมและวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ ทำให้ผู้พลัดถิ่นเกิดความรู้สึกแปลกแยกในตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ในสภาวะพลัดถิ่นดังกล่าวทำให้ผู้พลัดถิ่นต้องหันกลับมาทบทวนตัวตนและบทบาท การอ่านความทรงจำเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ทำความเข้าใจตัวตนและบทบาทหน้าที่เพื่อให้สามารถอาศัยอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ บทความนี้มุ่งศึกษาการเรียนรู้และปรับใช้ความทรงจำกับสภาวการณ์ในปัจจุบันในบริบทพลัดถิ่น ในเรื่องเล่าของเจ้าหญิงไทใหญ่พลัดถิ่น เรื่อง ***My Vanished World: the True Story of Shan Princess*** (2000) ของ Nel Adams จากการศึกษาพบว่า ความทรงจำที่ถ่ายทอดนั้นผ่านกระบวนการคัดสรรและนำเสนอด้วยวิธีการอ่านทบทวน เรียนรู้และตีความเพื่อทำความเข้าใจตัวตนและบทบาท การอ่านและตีความความทรงจำทำให้ได้เรียนรู้ถึงความรุนแรงที่ทำลายทั้งครอบครัวและสังคมไทใหญ่ ความทรงจำยังช่วยเชื่อมโยงสายใยครอบครัวและปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตทำให้อยู่ในสังคมใหม่ได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยบรรเทาบาดแผลทางจิตใจอันเกิดจากความรู้สึกสูญเสียครอบครัวและการตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมไทใหญ่ที่ล่มสลาย ตัวตนของผู้เล่าผูกติดอยู่กับชนชั้นและเชื้อชาติ

บทนำ

My Vanished World: the true story of Shan Princess เป็นเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต (Life Narrative) ประพันธ์โดย เนล อดัมส์ (Nel Adams) หรือ เจ้านวล อู๋ (Sao Noan Oo) ธิดาของเจ้าฟ้าเมืองลอกจอก (Lawksawk) ในรัฐไทใหญ่ (Shan State) เจ้านวล อู๋ เติบโตในเมืองลอกจอกอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน ในขณะนั้นไทใหญ่ยังอยู่ภายใต้การอารักขาของอังกฤษ เจ้านวล อู๋ เข้าศึกษาในโรงเรียนคริสต์ที่เปิดในไทใหญ่ และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทสาขาสัตววิทยาจากมหาวิทยาลัยร่างกุ้ง จากนั้นได้ทุนของมหาวิทยาลัยไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ การไปศึกษาต่อครั้งนี้ทำให้ไม่ได้

* นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลับไทใหญ่อีกเลย เจ้านวล อู่แต่งงานกับไบรอัน อดัมส์ (Brian Adams) ซึ่งเป็นชาวอังกฤษ มีลูก 2 คน และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่อังกฤษนับแต่นั้น

รัฐฉานหรือไทใหญ่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า ไทใหญ่เป็นอาณาจักรที่เคยมีอำนาจปกครองตนเอง มีระบอบ “เจ้าฟ้า” ซึ่งเป็นวิถีการปกครองแบบไทใหญ่ มีประวัติศาสตร์การอพยพจากจีนตอนใต้ ในช่วงการล่าอาณานิคมราวปี 1886 ไทใหญ่กลายเป็นรัฐอารักขาของอังกฤษ ในปี 1962 ไทใหญ่ถูกยึดอำนาจการปกครองโดยรัฐบาลทหารของนายพลเนวินและผนวกรวมไทใหญ่เข้าเป็นรัฐหนึ่งของสหภาพพม่ามาจนถึงปัจจุบัน

ความทรงจำกับการพลัดถิ่น

ความทรงจำเป็นประเด็นหนึ่งที่ได้รับความสนใจศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาความทรงจำในบริบทของคนพลัดถิ่น คนชายขอบหรือคนที่ถูกกระทำอื่นๆ มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความทรงจำในหลายลักษณะ อาทิเช่นความทรงจำเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจดจำและการลืม เบนเนดิกท์ แอนเดอร์-สัน (Benedict Anderson) กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ความทรงจำในช่วงวัยเด็กนั้นสูญหายไปอย่างไม่สามารถเรียกกลับคืนมาได้ มนุษย์จึงต้องสร้างหลักฐาน เช่น สูจิบัตร รูปถ่าย ไดอารี่ ฯลฯ เพื่อบันทึกความต่อเนื่องของชีวิต และสิ่งเหล่านี้เองเป็นเครื่องตอกย้ำการสูญเสียความทรงจำ (ดู เบน แอนเดอร์สัน, 2552: 376-377) จากคำกล่าวของแอนเดอร์สันสะท้อนให้เห็นว่า ความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของปัจเจก (Personal Memory) ซึ่งอาจสูญหายได้ ในอีกด้านหนึ่งหลักฐานที่ใช้บันทึกความต่อเนื่องของชีวิตนั้นก็อาจเป็นเครื่องมือที่ใช้รื้อฟื้นความทรงจำได้แต่อาจไม่ครบถ้วนเหมือนเดิม อย่างไรก็ดี ความทรงจำอาจไม่ใช่ของปัจเจกหรือถูกผลิตจากปัจเจกเพียงฝ่ายเดียว แต่ยังถูกผลิตจากสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมปัจเจกอยู่ อาจเป็นสิ่งที่ถูกสร้างผ่านกระบวนการทางสังคมและประวัติศาสตร์จนกลายเป็นความทรงจำร่วมทางสังคม (Collective Memory) ความทรงจำร่วมทางสังคมนี้ ยังถูกกำหนดวิธีการเข้าถึงหรือการรับรู้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ถูกคาดหวังและถูกควบคุมด้วยระบบคุณค่า ดังจะเห็นว่าเราสามารถจดจำวันสำคัญทางศาสนา ทางประวัติศาสตร์ชาติหรือทางครอบครัวที่ถูกสร้างและกำหนดคุณค่าไว้แล้วได้แม้ว่าไม่ได้ตั้งใจที่จะจำตั้งแต่แรกก็ตาม ดังที่ Sidonie Smith & Julia Watson (2001: 16) กล่าวว่า *“(…), we learn cultural uses of remembering, how certain ways of remembering are expected, acknowledged, valued.* ความทรงจำจึงถูกกำหนดและจัดระเบียบ ตลอดจนถูกจำกัดอยู่ในบริบทหรือสถานการณ์หนึ่ง จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า ความทรงจำเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึกนึกคิดของปัจเจกและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความเป็นปัจเจกกับสังคมก็ไม่อาจแยกออกจากกัน ความทรงจำจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคมด้วย ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดการควบคุมการรับรู้ของบุคคล หรือเป็นช่องทางที่ทำให้ได้ตระหนักถึงการควบคุมจนนำไปสู่การต่อรองหรือต่อต้านของปัจเจกด้วย ในบริบทของการพลัดถิ่น ความทรงจำเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ระหว่างความเป็นปัจเจกกับบริบททางสังคม

การเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองเปิดโอกาสให้คนพลัดถิ่นได้รื้อฟื้นความทรงจำ ทำให้เกิดการเรียนรู้ การต่อต้าน หรือการผสมผสานระหว่างความทรงจำของปัจเจกกับความทรงจำร่วมทางสังคมผ่านการอ่านตีความความทรงจำ ความทรงจำที่ปรากฏในเรื่องเล่าจึงอาจมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ของผู้เล่า ความทรงจำยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการหาที่ทางที่เหมาะสมและยังช่วยสร้างตัวตนในสภาวะพลัดถิ่นที่ตัวตนนั้นกระจัดกระจาย ไร้ตำแหน่งแห่งที่ที่แน่นอน

ความทรงจำของบุคคลที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้นยังส่งผลให้เกิดการตระหนักหรือทำให้เกิดการเลือกว่าจะเล่าอะไร ช่วงเวลาใด เพื่ออะไร และขณะเล่ายังต้องเชื่อมโยงกับบริบทที่ประกอบสร้างประสบการณ์นั้น ความทรงจำที่ถ่ายทอดในเรื่องเล่าจึงเป็นบันทึกการตีความบทบาทของปัจเจกที่อยู่ในช่วงเวลาและปฏิสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ ดังที่ Sidonie Smith & Julia Watson (2001: 24) กล่าวว่า *"Life narratives, depending on the memory they construct, are records of acts of interpretation by subjects inescapably in historical time, and in their relation to their own ever-moving pasts."* การถ่ายทอดความทรงจำจึงเป็นการปะทะสังสรรค์ระหว่างปัจเจกกับสังคม การเลือกจะเล่าหรือไม่เล่าอะไรนั้นเกี่ยวโยงกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบริบทที่แวดล้อมตัวผู้เล่าอยู่ ความทรงจำจึงมิใช่เป็นเพียงเรื่องส่วนตัวของปัจเจกแต่เป็นประเด็นทางวัฒนธรรมและการเมืองที่สำคัญ เมื่อความทรงจำเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม การเล่าความทรงจำจึงไม่สามารถถ่ายทอดออกมาได้ทั้งหมดหรือทะลุปรุโปร่ง โดยเฉพาะหากความทรงจำนั้นเป็นบาดแผลหรือเป็นปมอยู่ในใจ การรื้อฟื้นและถ่ายทอดความทรงจำจึงต้องทำผ่านกระบวนการคัดสรร การอ่านและตีความเพื่อทำความเข้าใจ จนอาจนำไปสู่การเยียวยาหรือคลี่คลายปมที่ติดค้างนั้น

ราวศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการเขียนเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตในยุโรป เรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตอย่างเช่นอัตชีวประวัติหรือคำสารภาพ ฯ ความทรงจำเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องเล่าเหล่านั้น แต่ความทรงจำที่ได้ถ่ายทอดมีลักษณะเป็นการบอกเล่าเพื่อยืนยันอัตลักษณ์อันสมบูรณ์ของตน ดังที่พวงคราม พันธ์บูรณะ (2536: 326) กล่าวถึงการเขียนอัตชีวประวัติที่แสวงหาความหมายของชีวิตในยุโรปว่า *"ผู้แต่งอัตชีวประวัติต้องการทบทวนชีวิตที่ผ่านมาเพื่อไตร่ตรองหาความกระจ่างในพฤติกรรมของตน และสำคัญที่สุดเพื่อสร้างความมั่นใจว่าอัตลักษณ์อันประเสริฐของตนยังคงเดิมอยู่แม้จะมีอุปสรรค ความขัดแย้ง ความเสื่อมถอย หรือความผันผวนสักเพียงใดก็ตาม"* การแสวงหาความหมายของชีวิตผ่านการเล่าความทรงจำจึงเป็นการแสวงหาเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ที่มีอยู่ก่อนแล้ว ผู้เขียนอัตชีวประวัติจึงมักเป็นคนสูงอายุและเป็นคนที่มีชื่อเสียงซึ่งอยู่ในสังคมกระแสหลัก การบอกเล่าเกี่ยวกับตนเองจึงเป็นการบอกเล่าพร้อมกับแสดงตำแหน่งแห่งที่ที่ตนมีอยู่แล้ว คนพลัดถิ่นหรือคนชายขอบได้หยิบยืมวิธีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเองเช่นการเขียนอัตชีวประวัติมาดัดแปลงและผสมผสานรูปแบบงานเขียนอื่นๆ เพื่อถ่ายทอดความทรงจำและประสบการณ์จากมุมมองของคนพลัดถิ่น แต่ตัวตนของคนพลัดถิ่นเป็นความกระจัดกระจายและไร้

ตำแหน่งแห่งที่ที่แน่นอน การเล่าเรื่องจึงไม่ใช่เครื่องมือเพื่อนำเสนอตัวตนที่มีอยู่การก่อนแล้วแต่เป็นเครื่องมือที่ใช้แสวงหาตัวตนผ่านการอ่านทำความเข้าใจความทรงจำและประสบการณ์

การกำหนดอัตลักษณ์ของบุคคลเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น ดังที่ Kevin Hetherington (1998:15) ให้ความหมายอัตลักษณ์โดยชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์เป็นทั้งความเหมือนและความแตกต่างแล้วแต่ว่าบุคคลจะนิยามตนเองในลักษณะของภาพแทนอย่างไรและประกอบสร้างความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นอย่างไร *"Identity is about both similarity and difference. It is about how subjects see themselves in representation, and about how they construct differences within that representation and between it and the representation of others."* ในบริบทพลัดถิ่นการก้าวสู่พื้นที่ใหม่ยังเป็นการก้าวล่วงทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการจับจ้องและการควบคุม จนอาจทำให้เกิดความสับสนในอัตลักษณ์และตำแหน่งแห่งที่ของตน สำหรับคนพลัดถิ่น อัตลักษณ์ดูเหมือนเป็นเรื่องที่เลือนราง เป็นความกระจัดกระจาย คนพลัดถิ่นไม่สามารถตระหนักได้ว่าตนเป็นใคร และไม่สามารถสร้างภาพที่แตกต่างเพื่อนำมานิยามตนได้ เกิดความรู้สึกคลุมเครือระหว่างวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตนกับวัฒนธรรมในพื้นที่ใหม่ เปราะบางต่อการถูกกลายกลืนทางวัฒนธรรม ปรากฏการณ์เช่นนี้นำไปสู่การตั้งคำถามของคนพลัดถิ่นว่า ฉันเป็นใครและพยายามค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง รวมทั้งยังนำไปสู่ปัญหาเรื่องวิกฤตอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นจนทำให้เกิดความสั่นไหวต่อระบบความคิดความรู้สึกและตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวตน

การอ่านและตีความความทรงจำเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้แสวงหาอัตลักษณ์และพื้นที่ที่เหมาะสม เป็นการนำประสบการณ์ในอดีตมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งทำให้บอกได้ว่าตนเป็นใครและเปิดเผยว่าพวกเขานิยามตนเองในลักษณะใด การรำลึกอดีตนั้นยังเป็นการนำความทรงจำที่กระจัดกระจายไม่ว่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว สังคมหรือชาติมารวมกัน ดังที่ Salman Rushdie นักเขียนชาวอินเดียพลัดถิ่นกล่าวเปรียบการรำลึกอดีตเหมือนกับการมองอดีตผ่านแก้วที่แตกเป็นเสี่ยงๆ ภาพความทรงจำจึงมิใช่องค์รวมอันสมบูรณ์ แต่เกิดจากการปะติดปะต่อ เป็นการนำความทรงจำในอดีตมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับปัจจุบัน *"The broken glass is not merely a mirror of nostalgia. It is also, I believe, a useful tool with which to work in the present."* (1991: 12) การรื้อฟื้นความทรงจำเปิดโอกาสให้คนพลัดถิ่นได้ทบทวนความเป็นมาของตนเอง ได้เชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวและบ้านเกิด ทำให้หาอัตลักษณ์และที่ทางที่เหมาะสมให้กับตนเองได้ พื้นที่พลัดถิ่นจึงเป็นพื้นที่ของการปะทะสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง

บทความนี้มุ่งศึกษาการรื้อฟื้นและปรับใช้ความทรงจำในสภาวการณ์ปัจจุบันในบริบทพลัดถิ่นใน 4 ประเด็น ได้แก่ ความทรงจำกับสายสัมพันธ์ครอบครัว ความทรงจำกับความหมายของ "บ้าน" ความทรงจำกับบ้านเกิด และความทรงจำกับการสร้างตัวตน โดยวิเคราะห์การอ่านตีความความทรงจำและการนำความทรงจำนั้นมาสร้างตัวตนและกำหนดบทบาทหน้าที่ในปัจจุบัน โดยศึกษาจากเรื่อง ***My Vanished World: the True Story of Shan Princess*** ของ เจ้านวล อู๋ ทั้งนี้จะศึกษาควบคู่ไปกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของสังคมไทใหญ่ที่ล่มสลายและการพลัดถิ่นไปอยู่ประเทศอังกฤษ

ความทรงจำกับสายสัมพันธ์ครอบครัว

หลังจากรัฐบาลทหารพม่าของนายพลเนวินเข้ายึดอำนาจการปกครองจากบรรดาเจ้าฟ้าไทใหญ่ในปี 1962 ทำให้เจ้าฟ้าหลายคนถูกจับ ครอบครัวถูกควบคุม ครอบครัวของเจ้านวล อู๋ได้รับผลกระทบโดยตรงเช่นกัน ทุกคนในครอบครัวถูกสอดส่องควบคุม สำหรับเจ้านวล อู๋ ขณะนั้นได้รับทุนไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษแล้ว แต่ก็รับทราบข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยตลอด สมาชิกในครอบครัวแตกกระสานซ่านเซ็น บางคนไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในต่างประเทศทั้งอังกฤษและอเมริกา บางคนยังอยู่ที่ไทใหญ่

ความทรงจำคือเครื่องมือสำคัญในการนำพาครอบครัวที่แตกสลายกลับมาอีกครั้ง ผ่านการคิดคำนึงถึงพ่อ แม่และญาติพี่น้อง ดังจะเห็นว่าเนื้อหาในเรื่องเล่าใส่รายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัวเกือบทั้งเรื่อง ความทรงจำจึงเป็นกลไกในการสานสายใยครอบครัวให้แจ่มชัด อย่างไรก็ดี การถ่ายทอดความทรงจำที่นำพาครอบครัวกลับมาอีกครั้งนั้น จะต้องกระทำผ่านพลังแห่งจินตนาการ ครอบครัวที่เกิดขึ้นจึงเป็นครอบครัวในจินตนาการที่แตกต่างจากแบบเดิม เป็นครอบครัวที่ถูกประกอบสร้างใหม่จากสภาวะพลัดถิ่น เป็นครอบครัวที่ไม่อาจจับต้องได้เหมือนแต่ก่อนแต่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจได้ เป็นครอบครัวที่สมาชิกอยู่คนละทิศทางแต่ผูกสัมพันธ์ด้วยสายใยความเป็นญาติพี่น้อง ครอบครัวที่เกิดจากจินตนาการนี้ มีรูปแบบและวิถีที่ต่างออกไปจากครอบครัวแบบเดิม กล่าวคือ เกิดในบริบทของการพลัดพรายกระจัดกระจายของสมาชิกในครอบครัวเพราะความจำเป็นบีบบังคับ การพบกันของสมาชิกจะต้องกระทำผ่านการรำลึก หรือแม้จะพบกันจริงก็ต้องเดินทางไกลมาก ความรู้สึกที่เมื่อพบกันนั้นอาจแตกต่างกันไป เช่น อาจเกิดความรู้สึกเป็นคนแปลกหน้า คนคุ้นเคยหรือคนในครอบครัวที่รักกันมากยิ่งขึ้นก็ได้ รูปแบบของครอบครัวในบริบทพลัดถิ่นจึงมีรูปแบบที่จำเพาะ

ลักษณะของความทรงจำที่ปรากฏในเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและสังคมไทใหญ่ เจ้านวล อู๋ บรรยายภาพความเป็นอยู่และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวแต่ละคนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งภาพแห่งความสุขที่ครอบครัวได้อยู่ร่วมกัน และภาพแห่งความทุกข์ที่ครอบครัวต้องกระจัดกระจายไปคนละทิศทาง ภาพความทรงจำที่ฉายให้เห็นช่วงเวลาแห่งความสุขคือช่วงวัยเยาว์ เจ้านวล อู๋ เล่าเรื่องราวสมัยยังเด็กเกี่ยวกับการดูแลเอาใจใส่ของเจ้าพ่อเจ้าแม่ การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว การร่วมทุกข์ร่วมสุข การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและการไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นและความอบอุ่นภายในครอบครัว ภาพความทรงจำในวัยเยาว์ดังกล่าวช่วยหล่อเลี้ยงและทดแทนความรู้สึกที่ต้องพลัดพรากจากครอบครัวขณะต้องพลัดถิ่น ในอีกด้านหนึ่ง ภาพแห่งความทุกข์ของครอบครัวก็ปรากฏให้เห็นเด่นชัดเช่นกัน หลังจากทหารพม่ายึดอำนาจการปกครอง พี่น้องหลายคนต้องมีชีวิตที่อยู่บนความไม่แน่นอน ต้องเผชิญกับความหวาดกลัวและความตื่นตระหนก เจ้านวล อู๋ บรรยายถึงพี่น้องแต่ละคนอย่างละเอียด เดสมอนด์ (Desmond) ซึ่งเป็นน้องชายต้องกลับบ้านอย่างกะทันหันขณะศึกษาอยู่ที่อังกฤษเพราะทางบ้านไม่มีเงินพอที่จะส่งเสียเนื่องจากการเข้า

มาควบคุมของทหารพม่า ความเจ็บปวดของเดสมอนด์ที่ถูกตัดโอกาสทางการศึกษาและโอกาสการเป็นเจ้าฟ้าองค์ต่อไปของลูกชายคนโต เป็นรอยแผลที่ทำให้เดสมอนด์กลายเป็นคนติดเหล้าและต้องออกจากงาน แม้ว่าจะมาเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่อเมริกา เดสมอนด์เสียชีวิตเพราะร่างกายทรุดโทรมจากการดื่มเหล้าจัด เคนริก (Kenrick) น้องชายคนสุดท้องต้องกลับไทใหญ่อย่างจำใจเหมือนกับเดสมอนด์ เขารู้สึกจนตรอกกับสภาพการถูกควบคุมทั้งกายและใจจนไม่สามารถหาทางออกได้ เคนริกเป็นโรคประสาทและเสียชีวิตที่ไทใหญ่อย่างเดียวดายขณะอายุยังน้อย ภาพการจากไปของพี่สาวอีก 2 คน คือแอกเนส (Agnes) และออเดรย์ (Audrey) ก็ดูจะไม่ต่างจากเคนริกและเดสมอนด์

การรำลึกภาพของสมาชิกในครอบครัวทั้งด้านดีและไม่ดี นอกจากจะเป็นการเชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวเพื่อไม่ให้รู้สึกเดียวดายในสภาวะพลัดถิ่นแล้ว ยังทำให้เกิดการเรียนรู้วิธีปรับแต่งจิตใจ และวิธีหาแหล่งพำนักที่เหมาะสมกับสภาพจิตใจที่บอบช้ำจากการแตกสลายของครอบครัวด้วย การเรียนรู้วิธีการปรับแต่งจิตใจเกิดมาจากการอ่านและตีความเหตุการณ์ผ่านการตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตในปัจจุบันต่อไป เช่นการตั้งคำถามต่อปัญหาที่เกิดขึ้นกับเดสมอนด์ว่าเขาสามารถประสบความสำเร็จได้ถ้าเพียงแต่เขาสามารถจัดการกับบาดแผลที่เขาได้ประสบ *“(…) I could not find the answers to why such an intelligent man should have taken the wrong turning in life, (…) He could have achieved so much, if only he had been able to come to terms with the trauma he had experience.”* (2000: 153) การทบทวนความทรงจำและประสบการณ์ที่เกิดกับสมาชิกในครอบครัวทำให้เจ้านวล อู๋ได้เรียนรู้วิถีแห่งชีวิตที่หลากหลาย การเรียนรู้วิถีแห่งชีวิตนั่นเองที่ทำให้สามารถมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความแตกกระสานซ่านเซ็นของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนสามารถหาพื้นที่ที่เหมาะสมให้แก่ตนเองได้

> *During the fifties and sixties my family and I went through some horrendous and sad experience. But learning to accept and adapt to new and difficult circumstances and not harbouring any hate or bitterness in our hearts had helped some of us to come through unscathed. The others however, did not fare so well: the trails and tribulations were too much for them; the strain and stress seemed to have exceeded the limit of their endurance.* (2000: 160).

ความเข้าใจในวิถีแห่งชีวิตผ่านการอ่านชีวิตของพี่น้องนั้น ยังทำให้เจ้านวล อู๋เรียนรู้ถึงความสำคัญของครอบครัว ที่เป็นทั้งกำลังใจและแหล่งพักพิงจิตใจยามสับสนอ่อนล้าท่ามกลางความรู้สึกแปลกหน้ากับสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคย ความทรงจำอันเกี่ยวกับพี่น้องจึงเป็นความทรงจำที่มีค่า *“The memories remain – the memories of the wonderful days I spent with my sister and brother-in-law are*

precious. I think of them often with gratitude, respect and love." (2000: 155) เจ้านวล อู๋จึงยังคงต้องสานสายใยพี่น้อง แต่ในบริบทพลัดถิ่นนั้น ทำให้เจ้านวล อู๋ได้ตระหนักว่าการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องเหมือนเมื่อครั้งอยู่ไทใหญ่นั้นไม่สามารถทำได้ เพราะสมาชิกในครอบครัวต่างอยู่คนละทิศทาง ดังที่เจ้านวล อู๋กล่าวว่า เมื่อมาอยู่ต่างถิ่นครอบครัวไม่เคยอยู่กันพร้อมหน้าเลย *"(…) our meetings over the years in foreign climes were in ones and twos and never enfamille."* (2000: 150) การสานสายใจพี่น้องจึงต้องทำผ่านการคิดคำนึงและตอกย้ำสายสัมพันธ์ผ่านความทรงจำ หรือการไปเยี่ยมหากมีโอกาส *"We met whenever we could."* (2000: 157) รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกปรับเปลี่ยนไปในสภาวะความแตกกระสานซ่านเซ็น แต่ทว่าความเป็นครอบครัวและสายสัมพันธ์ยังคงอยู่ ความทรงจำจึงเป็นสื่อเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและหล่อเลี้ยงความเป็นครอบครัวไว้ การปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ในครอบครัวดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันในบริบทพลัดถิ่นนั่นเอง

ในบท The Saddest Day in Our Lives เจ้านวล อู๋รื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับแม่ โดยการมองกลับไปในอดีตเพื่อทบทวนสายใยรักระหว่างแม่ลูกและทบทวนความตายของแม่ที่คลุมเครือตั้งแต่วันที่เจ้าแม่เสียชีวิต ซึ่งกลายเป็นปมและบาทแผลที่ติดค้างอยู่ในใจตั้งแต่วัยเยาว์ ในขณะนั้น เจ้านวล อู๋ อายุ 16 ปี ความตายของแม่ทำให้เจ้านวล อู๋เกิดความสงสัยว่าสาเหตุนั้นมาจากการฆ่าตัวตายหรือมีคนลอบยิง การบรรยายภาพในช่วงเวลานั้นแสดงให้เห็นความสับสนของเจ้านวล อู๋อย่างยิ่ง อย่างไรก็ดี การรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับแม่อาจทำให้รู้สึกเจ็บปวดแต่ก็ทำให้ได้เรียนรู้ว่าสาเหตุการตายของแม่ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุด การกลับไปรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับแม่จึงมิใช่กลับไปหาสาเหตุการตาย แต่เป็นการกลับไปทำความเข้าใจ "ความตาย" ของแม่มากกว่า และการกลับไปทบทวนดังกล่าวทำให้เจ้านวล อู๋ได้รับรู้ว่า เจ้าแม่เป็นผู้ที่เสียสละและเป็นเสาหลักของครอบครัว และในสถานภาพที่เป็นทั้งแม่ของลูกและเป็นคนที่อยู่ในชนชั้นปกครองจึงต้องแบกภาระและความรับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ทั้งต่อครอบครัวและต่อสังคมไทใหญ่

> *I recalled the love and care she had given us. Mother loved her country and worried about its future. She loved her husband and worried about his heritage. She loved us and worried about our futures. (…) Unfortunately, in this selfless battle she so drained her energy and spirit that she was destined not to survive.* (2000: 120).

ภาระรับผิดชอบต่อครอบครัวจึงดำเนินควบคู่ไปกับภาระรับผิดชอบต่อบ้านเมือง พันธนาการดังกล่าวผูกรัดเจ้าแม่แน่นจนแก้ไม่ออก น้ำเสียงของเจ้านวล อู๋ที่เล่าเกี่ยวกับแม่จึงมีทั้งเศร้าโศกระคนภาคภูมิใจ การรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับแม่เป็นการคลี่คลายความคลุมเครือที่เคยเกิดขึ้นในอดีตจนทำให้

บาดแผลที่ฝังลึกนั้นบรรเทา การกลับไปทำความเข้าใจความตายของแม่ยังทำให้ได้เรียนรู้วิธีการปรับตัวเพื่อจะได้ไม่มีชีวิตเหมือนกับแม่ที่เต็มไปด้วยภาระหนักอึ้ง ความตายของแม่ยังเป็นการบอกย้ำบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบทั้งต่อญาติพี่น้องและต่อสังคมไทใหญ่เช่นเดียวกับที่เจ้าแม่เคยทำและเคยพร่ำสอน เป็นการอ่านบทบาทหน้าที่ผ่านการทำความเข้าใจความตายของแม่ อย่างไรก็ดี ในอีกด้านหนึ่งการอ่านความตายของแม่ก็ทำให้ตระหนักได้ว่าการครุ่นคิด ปริวิตกและจมปรักอยู่กับปัญหาอย่างเจ้าแม่นั้นไม่ใช่ทางออก เจ้านวล อู๋จึงเลือกที่จะไม่หมกมุ่นอยู่กับปัญหา ขณะเดียวกันก็หาวิธีการอื่นเพื่อดำเนินการสานสายใยพี่น้องและมีบทบาทร่วมรับผิดชอบต่อสังคมไทใหญ่ การเลือกเขียนเล่าเรื่องนี้ซึ่งมีนัยยะเชื่อมโยงตนกับครอบครัวและเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่สังคมไทใหญ่นั้นส่วนหนึ่งน่าจะเป็นผลผลิตจากการอ่านความตายของแม่นั่นเอง

การกลับไปรื้อฟื้นเรื่องราวเกี่ยวกับแม่ยังเป็นการกลับไปอ่านทบทวนบทเรียนที่แม่คอยพร่ำสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำความเข้าใจคำสั่งสอนของแม่ทำให้เจ้านวล อู๋ ดำเนินชีวิตไปตามเส้นทางที่แม่ปูทางไว้ และทำให้สามารถปรับตัวและรู้ว่าจะมีชีวิตต่อไปอย่างไรในสภาพที่ครอบครัวและสังคมล่มสลายและสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว *"Where she could not protect us, she had tried hard to prepare us so that we could have the skills and strengths to survive in the rapidly changing world."* (2000: 120) การรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับครอบครัวเป็นทั้งการสานสายใยครอบครัวเพื่อทดแทนความรู้สึกขาดครอบครัว และเป็นแหล่งพักพิงจิตใจในสภาวะพลัดถิ่น การตีความและเรียนรู้ความทรงจำยังทำให้เจ้านวล อู๋สามารถมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ได้ไม่ยากนัก

ความทรงจำกับความหมายของ "บ้าน"

คนพลัดถิ่นตระหนักถึงความหมายแห่งการเดินทางว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยมีลักษณะไร้จุดหมายปลายทางที่แน่นอน ความคิดคำนึงของคนพลัดถิ่นที่เกี่ยวกับบ้านจึงมีหลายรูปแบบ บ้านคือปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน เมื่อคนพลัดถิ่นจากบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบ้านจะขาดหายไป บ้านที่จากมากับคนพลัดถิ่นจึงเป็นความสัมพันธ์ที่หยุดนิ่งและตัดขาดอย่างถาวร ดังที่ สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) (อ้างใน ฐิรวุฒิ เสนาคำ, 2547: 248-249) กล่าวว่า *"ความสัมพันธ์ระหว่างคนพลัดถิ่นกับจุดกำเนิดคือความสัมพันธ์ที่เกิดหลังการแตกหัก เมื่อเป็นเช่นนี้ คนพลัดถิ่นจะกลับไปแห่งใด"* คนพลัดถิ่นจึงไม่สามารถกลับบ้านได้ และหากแม้ว่าได้กลับไปจริง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจะเป็นความรู้สึกเหมือนตนเองเป็นคนแปลกหน้ากับบ้านที่เคยอยู่ อย่างไรก็ดี คนพลัดถิ่นจำเป็นต้องมี "บ้าน" เพื่อใช้เป็นที่พักพิงจิตใจและทำให้มีตัวตน "บ้าน" จึงเป็นสถานที่สำคัญ ที่สามารถกำหนดที่ทางและสร้างตัวตนผ่านการตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่นั้น ในบริบทของการพลัดถิ่น "บ้าน" อาจมีหลายแห่งและหลายรูปแบบ ทั้งนี้ เพราะคนพลัดตระหนักว่าตนต้องเดินทางอยู่เสมอ ดังนั้น บ้านของคนพลัดถิ่นจึงเป็นพื้นที่ที่มิอาจสัมผัสได้เชิงรูปธรรม แต่เป็นการก่อสร้างบ้านในจินตนาการที่สามารถปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลไปตามบริบท เป็นบ้านที่

ประกอบสร้างจากความทรงจำเกี่ยวกับบ้านและประสบการณ์เข้ากับบริบทและสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยปรับตนเองให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่นั้นๆ ความสามารถในการนำประสบการณ์และความทรงจำมาตีความและปรับเปลี่ยนวิธีคิดอันเกี่ยวกับบ้าน จะทำให้คนพลัดถิ่นสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความแตกต่างได้ไม่ยาก

ใน ***My Vanished World*** ความทรงจำและประสบการณ์ขณะอยู่ไทใหญ่ทำให้เจ้านวล อู๋ เรียนรู้ลักษณะของบ้านในรูปแบบที่หลากหลาย ประสบการณ์ดังกล่าวยังนำมาปรับแปลงให้เกิดบ้านในปัจจุบันได้ อาทิ หอหลวงหรือบ้านของเจ้าปู่ซึ่งเป็นเจ้าฟ้าเมืองลอกจอก หอหลวงเป็นคฤหาสน์ไม้หลังใหญ่ มีพื้นที่กว้างขวาง เป็นทั้งที่สำหรับใช้หลับนอน ว่าราชการ และรับรองแขก เจ้านวล อู๋ไม่ได้พักอยู่ที่หอหลวงนี้ แต่อยู่ที่บ้านของพ่อแม่ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันนัก การได้เข้าไปพบเจ้าปู่และเข้าไปในหอหลวงทำให้เจ้านวล อู๋ ค่อยๆ เรียนรู้ลักษณะและความหมายของบ้าน รู้ว่าหอหลวงของเจ้าปู่ที่กว้างใหญ่นั้นไม่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความเป็นบ้าน *"Although "Hawlong" was larger and grander than our more humble home, I was not fond of it. It was too huge and dark to be homely…"* (Nel Adams, 2000: 16) เจ้านวล อู๋ ไม่รู้สึกถึงความเป็นบ้านของหอหลวงดังกล่าว เมื่อสิ้นเจ้าปู่แล้ว เจ้านวล อู๋จึงไม่ต้องการย้ายไปอยู่หอหลวง แต่จะอยู่บ้านของพ่อแม่ดังเดิม โดยบ้านที่เจ้านวล อู๋ อาศัยอยู่นั้น เรียกว่า "หออ่อน" เป็นเพียงบ้านไม้หลังเล็กๆ แต่ก็เป็นบ้านของทุกคนในครอบครัว *"Our house, 'Haw Awn' (or 'Small Residence'), was a simple wooden house but was our home…"* (2000: 26) การเลือกไม่ย้ายไปยังหอหลวงสะท้อนให้เห็นการตัดสินใจที่ผ่านกระบวนการเปรียบเทียบ ประเมินค่าและตีความกับบ้านที่ตนอาศัยอยู่เพื่อสรรหาพื้นที่ที่เหมาะสมกับตนเอง สำหรับเจ้านวล อู๋แล้ว ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวดูจะมีความสำคัญอย่างมาก การรำลึกถึงบ้านในไทใหญ่จึงมักเลือกบรรยายช่วงการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวซึ่งสื่อถึงความรักและความผูกพัน โดยความเป็นบ้านของเจ้านวล อู๋สะท้อนความสัมพันธ์กับพื้นที่ที่แวดล้อมตัวบ้านที่ทำให้เกิดความสุขสดชื่นต่อครอบครัวและเป็นพื้นที่ที่สมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่าตัวบ้านที่กว้างขวางใหญ่โตที่เหมาะเฉพาะแก่หน้าที่ใช้สอยอย่างหอหลวงของเจ้าปู่ เจ้านวล อู๋ บรรยายให้รายละเอียดกับพื้นที่รอบบ้านนี้มากกว่าตัวบ้านเพื่อเติมเต็มความรู้สึกที่ขาดครอบครัวแบบเดิมไป โดยพื้นที่รอบบ้านมีสวนดอกไม้ที่ส่งกลิ่นหอมทั่วบริเวณ พื้นที่ส่วนนี้เองเป็นพื้นที่ที่สร้างความสุขให้แก่เจ้าแม่ ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ใช้วิ่งเล่นและทำกิจกรรมร่วมกันของพี่น้อง พื้นที่นี้จึงเป็นพื้นที่ที่สานสายใยพี่น้องด้วย การรื้อฟื้นความทรงจำที่เกี่ยวกับบ้านที่เชื่อมโยงกับครอบครัวและแสดงให้เห็นความรักความอบอุ่นระหว่างสมาชิก สะท้อนให้เห็นการนิยามความหมายของคำว่าบ้านที่หมายถึงครอบครัว ดังที่เจ้านวล อู๋กล่าวถึงบ้านในไทใหญ่หลังจากย้ายมาอยู่อังกฤษซึ่งสื่อถึงครอบครัวว่า *"(…), our home is no better than a shack, the garden and orchards overgrown into a jungle and all the loyal and familiar faces have gone. Little of our family remains."* (2000: 158) จากความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของครอบครัวและความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวในบริบทพลัดถิ่น

ทำให้เมื่อย้ายมาอยู่อังกฤษ ความหมายของบ้านที่หมายถึงครอบครัวจึงยังไม่เลือนหายไปและการสานสายใยพี่น้องยังดำเนินต่อไป

นอกจากความทรงจำเกี่ยวกับบ้านที่อาศัยอยู่แล้ว ความทรงจำเกี่ยวกับการเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งในรัฐไทใหญ่และพม่ายังทำให้เจ้านวล อู๋ได้เรียนรู้ถึงลักษณะของบ้านที่หลากหลาย และเรียนรู้ว่าบ้านไม่จำเป็นต้องมีเพียงรูปแบบเดียว ตั้งแต่เด็กเจ้านวล อู๋ต้องเดินทางอยู่เสมอ เช่น เดินทางไปบ้านญาติพี่น้องที่อยู่ต่างเมือง ไปเรียนหนังสือชั้นประถมและมัธยมต่างเมืองหรือไปเรียนระดับมหาวิทยาลัยที่กรุงร่างกุ้ง หรือแม้กระทั่งหนีสงครามไปยังที่ต่างๆ เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 การเดินทางตั้งแต่เด็กจนโตทำให้เกิดการเรียนรู้วิถีแห่งการเดินทางในรูปแบบต่างๆ เช่นการเดินทางที่ต้องเผชิญความหวาดกลัวขณะหนีสงคราม การเดินทางที่มีความสุขขณะไปเยี่ยมญาติพี่น้อง หรือการเดินทางที่คล้ายเป็นการผจญภัยเมื่อต้องไปเรียนตามที่ที่ยังไม่เคยไปมาก่อน การเดินทางและการไปพักอาศัยยังที่ต่างๆ ทำให้ได้เรียนรู้วิธีการปรับตนเองให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่แตกต่างนั้น ดังนั้น เจ้านวล อู๋จึงสามารถตระหนักได้ว่า บ้านของแอกเนสซึ่งเป็นพี่สาวนั้นคือบ้านหลังที่ 2 ของตน *"…this was my second home"* (2000: 153) การเรียนรู้เหล่านี้ทำให้สามารถปรับตนเองให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ยากเย็นเมื่อต้องมาอยู่ต่างถิ่น การเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องและสายสัมพันธ์อันแนบแน่นภายในครอบครัวของสังคมไทใหญ่ดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นระบบเครือญาติแบบไทใหญ่ที่เอื้อให้ได้เรียนรู้และซึมซับรูปแบบและความหมายของบ้านที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับสภาวะพลัดถิ่นที่ตระหนักว่าตนต้องเดินทางอยู่ตลอดเวลา

ประสบการณ์การเดินทางและการเรียนรู้ความหมายอันหลากหลายของบ้าน ทำให้เจ้านวล อู๋สามารถปรับตนเองให้อยู่ในพื้นที่ใหม่ได้ไม่ยาก เจ้านวล อู๋จึงตัดสินใจอาศัยอยู่ที่อังกฤษและแต่งงานมีครอบครัวกับชายชาวอังกฤษ *"I have a good marriage and a happy home. I have a husband, children and grandchildren, whose love and support I value."* (2000: 165) การตัดสินใจดังกล่าวส่วนหนึ่งยังมาจากการความทรงจำที่ตนและครอบครัวเคยมีความสัมพันธ์อันดีต่อประเทศอังกฤษ *"I was already feeling settle in England and comfortable with the British people, for whom my family had always had the greatest respect and fondness (…)"* (2000: 164) จากคำกล่าวของเจ้านวล อู๋สะท้อนให้เห็นการตีความความทรงจำเพื่อนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบัน คือทำให้รู้สึกว่าสามารถอาศัยอยู่ที่ประเทศนี้ได้ เป็นการเลือกหยิบใช้ความทรงจำเพื่อหาพื้นที่ให้กับตนเอง อังกฤษจึงเป็นพื้นที่ที่ทำให้เจ้านวล อู๋สามารถสร้างครอบครัวใหม่ในขณะที่ไม่ได้ทอดทิ้งหรือตัดขาดครอบครัวเดิม

ความทรงจำและประสบการณ์เกี่ยวกับบ้านเมื่อครั้งยังเยาว์ทำให้เจ้านวล อู๋สามารถสร้าง "บ้าน" อีกหลัง บ้านหลังใหม่นี้สร้างจากการอ้างอิงและหยิบยืมความหมายของบ้านที่จากมาผ่านการตีความความทรงจำแล้วนำมาผสมผสานกับความเป็นจริงในบริบทปัจจุบัน กลายมาเป็นบ้านที่มีลักษณะเฉพาะ การสร้างบ้านในลักษณะดังกล่าวช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้โดยไม่รู้สึกเปล่าเปลี่ยวไร้ราก โดย

ยังคงสามารถดำเนินสายสัมพันธ์ของครอบครัวแบบเดิมได้ ขณะเดียวกันก็สร้างสายสัมพันธ์แบบใหม่กับสามีและลูกในบริบทปัจจุบันได้

ความทรงจำกับบ้านเกิด

ความสัมพันธ์ระหว่างคนพลัดถิ่นกับบ้านเกิดเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของความทรงจำ เพราะความทรงจำคือเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนพลัดถิ่นกับบ้านเกิด (Homeland) และทำให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตน ในบริบทของการเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับบ้านเกิดของคนพลัดถิ่นที่สูญเสียชาติบ้านเมืองไป บ้านเกิดจึงมักหมายรวมเอาชาติ (Nation) เข้าไว้ด้วย บ้านเกิดและชาติจึงเป็นพื้นที่ที่ซ้อนทับกัน ทั้งนี้บ้านเกิดและชาติอาจถูกดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนไปตามบริบทได้เช่นกัน การเชื่อมโยงแนวคิดคนพลัดถิ่นกับเรื่องบ้านเกิดที่เชื่อมโยงกับชาตินั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกา-ภิวัตน์ที่ไปปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่เคยเน้นการมองแบบแบ่งแยกจนทำให้เกิดเส้นแบ่งต่างๆ สู่การทำให้เส้นแบ่งพร่ามัวและสั่นคลอนวิธีคิดแบบเดิม อิทธิพลของวิธีคิดดังกล่าวทำให้เกิดการหันกลับมามองแนวคิดเกี่ยวกับการก้าวผ่านเส้นพรมแดนที่เคยผูกโยงชาติไว้กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อย่างไร้บริบทสัมพันธ์และตายตัว การปรับเปลี่ยนวิธีคิดหรือมุมมองดังกล่าวทำให้คนพลัดถิ่นสามารถตระหนักได้ว่าตนมีรากเหง้ามาจากที่ใด หรืออาจสร้างตัวตนในลักษณะผสมผสานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม (Hybridization) หรืออาจนำความทรงจำเกี่ยวกับบ้านเกิดมาตีความเพื่อหาตัวตนและเรียนรู้บทบาทหน้าที่ บ้านเกิดจึงเป็นจินตนาการและเป็นพื้นที่ที่เลื่อนไหล อาจกลายเป็นพื้นที่ที่ใช้ต่อสู้ทางการเมืองในบริบทพลัดถิ่นก็ได้ Alison Blunt (2005: 75) กล่าวว่า *"Homelands are sites of political not only in place, but also across diaspora space."* ดังนั้น แม้คนพลัดถิ่นจะอยู่ห่างไกลจากบ้านเกิด ความสัมพันธ์ระหว่างคนพลัดถิ่นกับบ้านเกิดอาจเข้มข้นขึ้นหรือในอีกด้านหนึ่งอาจจะอ่อนจางลงก็ได้

ความทรงจำของเจ้านวล อู๋ ที่ถ่ายทอดลงในเรื่องเล่าประมาณกึ่งหนึ่งคือเรื่องเกี่ยวกับบ้านเกิด โดยเล่าแบบอิงกับประสบการณ์ส่วนตัวและหยิบยืมข้อมูลประวัติศาสตร์แบบทางการหรือที่สามารถหาอ่านได้จากตำราประวัติศาสตร์ ตลอดจนเอกสารในรูปแบบต่างๆ ถ่ายทอดแบบผสมผสาน การเล่าจากประสบการณ์ส่วนตัวที่เกี่ยวกับไทใหญ่เป็นการเล่าจากความทรงจำเพราะหลังจากการสูญเสียทั้งครอบครัวและบ้านเมือง รอยแผลที่บาดลึกดังกล่าวทำให้เจ้านวล อู๋ไม่เคยกลับไปไทใหญ่อีกเลย เรื่องเล่าจึงมีลักษณะเล่าสลับหรือผสมระหว่างประวัติศาสตร์ส่วนตัวกับประวัติศาสตร์แบบทางการตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเจ้านวล อู๋ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับไทใหญ่อย่างรอบด้านและเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่บริบททางประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เหตุการณ์ในช่วงสงครามโลก และการถูกยึดอำนาจการปกครองจากทหารพม่า ครอบครัวต้องแตกกระจายซ่านเซ็น จนถึงการล่มสลายของสังคมไทใหญ่ การผสมผสานประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับสังคมไทใหญ่ได้ง่ายขึ้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับสังคมไทใหญ่ของตน การเล่าบริบททางสังคมการเมืองและ

วัฒนธรรมไทใหญ่อย่างละเอียดไม่ได้เป็นเพียงการเล่าเพื่อให้ผู้อ่านรู้ภูมิหลัง แต่ยังเป็นการเชื่อมโยงผู้เล่ากับบ้านเกิดในสภาวะพลัดถิ่นที่ทำให้เกิดความไม่มั่นใจต่อที่มาที่ไปหรือรากเหง้าของตนเอง การความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบ้านเกิดจึงไม่สามารถตัดขาดได้เพราะเป็นเครื่องยืนยันความมีรากและสำนึกในความมีชาติของตน นอกจากนี้ การเล่าเรื่องอย่างเป็นลำดับขั้นยังฉายให้เห็นภาพพัฒนาการของสังคมไทใหญ่ตั้งแต่รุ่งเรืองจนถึงล่มสลายอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้ผู้อ่านได้ร่วมรับรู้เหตุการณ์ราวกับเป็นส่วนหนึ่งจนเกิดความรู้สึกร่วมสูญเสียไปด้วยและตระหนักได้ถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นในไทใหญ่

วิธีการนำเสนอภาพความรุนแรงในไทใหญ่ยังนำเสนอโดยใช้วิธีการหยิบบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกหลายคนที่นำเสนอว่าไทใหญ่เป็นพื้นที่ที่สวยงาม สงบสุขมากล่าวนำเสนอแบบเปรียบเทียบให้เห็นด้านตรงข้าม ไทใหญ่ที่เคยเป็นสวรรค์บนดิน ปัจจุบันกลายเป็นนรกบนดินไปเสียแล้ว

> *Foreign writers such as Maurice Collis, who wrote "Lords of The Sunset" (Shan Sawbwas), published in 1937, Clay Jones, in his autobiography written in 1997 and C Maxwell Lefroy in "Burma-Lands and People", published in 1963, had referred to the Shan States (Mong Tai) as "Paradise on earth". If they could travel there now, I am sure they would describe it as "Hell on earth".* (Nel Adams, 2000:165).

การนำข้อมูลที่เขียนโดยชาวตะวันตกมานำเสนอให้เห็นด้านตรงข้ามเป็นกลวิธีเพิ่มภาพความรุนแรงในสังคมไทใหญ่โดยอ้างอิงองค์ความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่ที่สร้างโดยชาวตะวันตกเอง ทำให้สังคมได้ฉุกคิด ขณะเดียวกันก็สร้างน่าเชื่อถือด้วย การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์และข้อมูลความเคลื่อนไหวของสังคมไทใหญ่ผ่านสื่อต่างๆ มาใช้นั้นยังเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงตนกับบ้านเกิด ซึ่งเป็นการสร้างสายสัมพันธ์จินตนาการถึงความเป็นพวกพ้องและความภักดีต่อบ้านเกิดในรูปแบบใหม่ในบริบทพลัดถิ่น นอกจากนี้การนำเสนอให้เห็นความรุนแรงในไทใหญ่ยังดำเนินควบคู่ไปกับการวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลทหารพม่าในหลายๆ ด้าน ทั้งนี้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและให้ประชาคมโลกหันมาใส่ใจปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทใหญ่ เช่น การกล่าวถึงผู้หญิงสาวถูกฉุดไปข่มขืน ถูกฆ่า ประชาชนถูกทารุณกรรมต่างๆ ความทรงจำจึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองชิ้นสำคัญ การฉายภาพความรุนแรงยังเป็นการหยิบใช้นิยามที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่รับรู้ในทางสากลมาเป็นเครื่องมือเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมด้วย

การผสมผสานระหว่างความทรงจำส่วนตัวกับข้อมูลตามเอกสารทั่วไปยังเป็นการสร้างภาพไทใหญ่แบบใหม่ที่ผ่านการทำความเข้าใจและตีความใหม่จากมุมมองของคนพลัดถิ่นซึ่งอาจตรงหรือแค่คล้ายหรือไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ นั่นคือภาพของผู้ถูกกระทำอย่างโหดร้ายและไร้ซึ่งจริยธรรมผ่านการนำเสนอให้เห็นความทารุณโหดร้ายที่ชาวไทใหญ่และสังคมไทใหญ่ได้รับ ภาพดังกล่าวถูกสร้างมาเพื่อ

สื่อสารให้องค์กรหรือประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกหันมาให้ความสนใจและช่วยแก้ไข เรื่องเล่าเรื่องนี้จึงไม่ใช่แค่บันทึกทางประวัติศาสตร์แต่เป็นสร้างประวัติศาสตร์ไทใหญ่อีกแบบหนึ่งที่มาจากมุมมองของผู้สูญเสียเอง

การเรียนรู้ความโหดร้ายและความสูญเสียอันเป็นผลมาจากการยึดอำนาจของรัฐบาลทหารพม่าทำให้ภาพความทรงจำเกี่ยวกับบ้านเกิดที่เคยสวยงาม มีชีวิตชีวา และอุดมสมบูรณ์เป็นเพียงแค่ภาพความทรงจำเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันซึ่งกลายมาเป็นภาพแห่งความสลดหดหู่ ความอดอยาก และความตาย การนำเสนอภาพไทใหญ่ในเรื่องเล่าจึงนำเสนอแบบภาพเชิงซ้อนคือเป็นพื้นที่ที่ความสงบสวยงาม อิสระ และทำให้ผ่อนคลาย *“The Greenness of the surroundings, the fresh air and freedom to roam the countryside were things I had taken for granted all my young life.”* (2000: 99) หรือ *“I fell free and relaxed.”* (2000: 133) แต่อีกด้านหนึ่งก็ดูเป็นพื้นที่ที่แปลกประหลาดและสร้างความฉงนสนเท่ เป็นภาพที่ไม่น่าเกิดขึ้นและไม่เคยเห็นมาก่อน ดังที่เจ้านวล อู๋กล่าวว่าไทใหญ่ในปัจจุบันกลายสภาพเป็นดินแดนแห่งความอดอยากอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน *“In the former Shan State (Mong Tai), unlike other underdeveloped countries, there had never been famine.”* (2000: 158) หรือกลายเป็นนรกบนดิน *“Hell on earth”* (2000: 165) เจ้านวล อู๋ มักกล่าวถึงไทใหญ่ในสองมิตินี้เสมอ โดยเปรียบเทียบภาพปัจจุบันกับภาพอดีต นอกจากนี้ เจ้านวล อู๋ ไม่เคยกลับไปไทใหญ่อีก ภาพของไทใหญ่จึงเป็นภาพสองภาพระหว่างอดีตกับปัจจุบันที่ซ้อนกัน ภาพหนึ่งซึ่งเป็นภาพด้านบวกมาจากความทรงจำเมื่อครั้งอยู่ไทใหญ่ อีกภาพหนึ่งซึ่งเป็นภาพด้านลบมาจากการศึกษาข้อมูลและฟังคำบอกเล่า การนำเสนอภาพไทใหญ่แบบเชิงซ้อนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสับสนต่อพื้นที่เดิมผ่านการสร้างมโนภาพของพื้นที่ที่มีทั้งด้านบวกและลบ ความสับสนต่อพื้นที่เดิมและการอยู่ในบริบทพลัดถิ่นยังทำให้เจ้านวล อู๋ มองพื้นที่ระหว่างไทใหญ่กับอังกฤษในเชิงเปรียบเทียบคืออังกฤษเป็นพื้นที่แห่งโอกาส *“land of golden opportunity”* (2000: 156) และมองดินแดนที่จากมาซึ่งถูกปกครองโดยทหารว่าเป็นดินแดนที่ขาดเสรีภาพและความยุติธรรม *“This, and the thought of returning to a country where freedom and justice seemed no loner to have a place, gave me for concern.”* (2000: 164) จากการเปรียบเทียบพื้นที่ดังกล่าว น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เจ้านวล อู๋ตัดสินใจอาศัยอยู่ที่อังกฤษและไม่กลับไปไทใหญ่อีกเลย

การรื้อฟื้นความทรงจำช่วยเชื่อมโยงตนเองกับบ้านเกิด เพื่อหล่อเลี้ยงตัวตนในปัจจุบันและตอกย้ำรากเหง้าโดยมิให้รู้สึกว่าตนนั้นแยกขาดจากสังคมเดิมอย่างสิ้นเชิง ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมไทใหญ่ทั้งในฐานะความเป็นพลเมืองและความเป็นชนชั้นปกครองซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลืออะไรได้ *“For those of us who left our homeland, there continues to be the mixed emotions of guilt and sorrow. We watched helplessly, from afar, the rule of confusion and terror in the land of our birth.”* (2000: 168) การพลัดถิ่นไปยังอังกฤษทำให้เจ้านวล อู๋ได้ทบทวน

เหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อชีวิต พร้อมกับได้เรียนรู้ว่าตนมีหน้าที่อย่างไร อย่างไรก็ตาม บาดแผลจากการความแตกกระสานซ่านเซ็นของสมาชิกในครอบครัวและการสูญเสียดินแดนบ้านเกิดเมืองนอนก็ร้าวลึกจนทำให้เจ้านวล อู๋ตัดสินใจปักหลักอยู่ที่อังกฤษและไม่เคยกลับไปยังไทใหญ่ การเขียนหนังสือเล่มนี้จึงคล้ายเป็นการเยียวยาความรู้สึกสูญเสียครอบครัวและบ้านเกิด พร้อมๆ ไปกับชดเชยความรู้สึกผิดจากมุมของคนพลัดถิ่นที่ได้แต่เพียงมองบ้านเกิดค่อยๆ พังทลายลงไป การถ่ายทอดความทรงจำในบริบทพลัดถิ่นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่พลัดถิ่นเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้คนพลัดถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองในรูปแบบที่หลากหลาย ทำให้ได้ทบทวนความเป็นมาของตนเองและบ้านเมือง ตลอดจนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดความเป็นไปของตนเองและบ้านเมือง

ความทรงจำกับการสร้างตัวตน

การพลัดถิ่นมักทำให้เกิดการปะทะสังสรรค์ระหว่างอัตลักษณ์ดั้งเดิมกับอัตลักษณ์ที่ถูกหยิบยื่นให้ใหม่ ทำให้คนพลัดถิ่นต้องหันกลับมามองตัวตนของตน และพิจารณาความเหมือนและความต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นอันนำไปสู่การสร้างตัวตนพลัดถิ่นขึ้นมา ในบริบทของความสูญเสียครอบครัวและบ้านเกิดเมืองนอนอย่างเจ้านวล อู๋ การรับรู้และซึมซับความรุนแรงเป็นการเปลี่ยนภาพไทใหญ่ที่เคยสงบสุขสู่ความโหดร้ายจากหน้ามือเป็นหลังมือจนอาจทำให้เจ้านวล อู๋ตั้งคำถามต่อความเป็นไทใหญ่จากที่เคยตระหนักได้อย่างแจ่มชัด ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกหน้ากับสังคมที่เคยอยู่ อย่างไรก็ดี ตัวตนของเจ้านวล อู๋ยังผูกติดอยู่กับบ้านเกิดเพราะเป็นพื้นที่ที่ทำให้ตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม และทำให้รู้ที่มาที่ไปของตน ตลอดจนเป็นพื้นที่ยืนยันรากเหง้าที่ใช้หล่อเลี้ยงจิตใจในสภาวะพลัดถิ่น ตัวตนของเจ้านวล อู๋จึงแยกไม่ออกจากครอบครัว ขณะเดียวกันความเป็นไทใหญ่และชนชั้นสูงที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมไทใหญ่ก็ทำให้เจ้านวล อู๋ไม่สามารถแยกตนเองออกจากสังคมไทใหญ่ได้เช่นกัน ตัวตนของเจ้านวล อู๋จึงผูกติดอยู่กับทั้งครอบครัวและสังคมไทใหญ่ ดังจะเห็นว่า การบรรยายภาพการดำเนินชีวิตของเจ้านวล อู๋จะปรากฏภาพของครอบครัวพร้อมกับภาพของสังคมไทใหญ่ควบคู่กันไปเสมอ

สำหรับเจ้านวล อู๋ครอบครัวและสังคมไทใหญ่เป็นความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออก ดังที่เจ้านวล อู๋กล่าวถึงการล่มสลายของไทใหญ่ที่เป็นดังกระจกสะท้อนความล่มสลายของสมาชิกในครอบครัว *“Once again the despair of our nation had its image mirrored on the life of one of our family*. (2000: 152) ครอบครัวและสังคมไทใหญ่จึงเป็นความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับและยังคงตรึงแน่นอยู่ในจิตใจ ดังนั้นในขณะที่รำลึกถึงภาพครอบครัวแตกสลาย ภาพที่ปรากฏขนานกันไปจึงเป็นภาพของสังคมไทใหญ่ที่ล่มสลาย นอกจากนี้ เจ้านวล อู๋ยังมองครอบครัวที่ต้องอพยพว่าเป็นดังประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์การอพยพที่เกิดขึ้นในพม่า *“The exodus, like so much in Burma’s history, was inextricably linked with my own family’s history and thus had a personal dimension.”*

(2000: 150) จากคำกล่าวของเจ้านวล อู่สะท้อนให้เห็นการผสานความทรงจำของปัจเจก (Personal memory) เข้ากับความทรงจำส่วนรวม (Collective memory) เป็นการใช้ประวัติศาสตร์ส่วนรวมอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนและครอบครัว ผลที่ได้คือวิธีการมองไทใหญ่แบบใหม่ซึ่งทำให้ปรากฏภาพสองภาพคือภาพของครอบครัวที่แตกสลายดำเนินคู่ไปกับสังคมที่ล่มสลาย ไทใหญ่ในปัจจุบันไม่ใช่ไทใหญ่ที่เคยสร้างความสุขอย่างที่ได้รับรู้มาเมื่อครั้งวัยเยาว์อีกแล้ว การมองภาพไทใหญ่แบบใหม่ดังกล่าวยังทำให้ได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ที่ต้องมีต่อบ้านเกิดเมืองนอนด้วยเช่นกัน ดังนั้น เรื่องเล่าของเจ้านวล อู่แฝงด้วยนัย-ยะทางการเมือง

การทำความเข้าใจและเรียนรู้ประสบการณ์ที่คละเคล้าทั้งทุกข์และสุขจนเกิดความเข้าใจวิถีแห่งชีวิต ทำให้เจ้านวล อู่เลือกที่จะเป็นคนอังกฤษที่หัวใจเป็นไทใหญ่ ดังที่เจ้านวล อู่กล่าวว่า *"Although I became a British citizen and feel English in so many ways, there will always be a corner of my heart that is Shan (Tai)."* (2000: 165) ตัวตนของเจ้านวล อู่จึงเป็นตัวตนที่ซ้อนทับระหว่างความเป็นอังกฤษและความเป็นไทใหญ่ โดยความเป็นไทใหญ่นั้นเกิดจากการที่ตัวตนผูกติดอยู่กับครอบครัวและสังคมไทใหญ่ การรับรู้เรื่องราวของตนเองและครอบครัวขณะอยู่ในไทใหญ่มาจากประสบการณ์และความทรงจำ เพราะเจ้านวล อู่ไม่เคยกลับไปไปใหญ่อีกเลย ส่วนการรับรู้ความรุนแรงที่รัฐบาลทหารพม่ากระทำต่อชาวไทใหญ่ภายหลังนั้นมาจากการสืบค้นข้อมูลจากหนังสือ ข่าวสารและการสอบถามทั้งสิ้น เนื่องจากเจ้านวล อู่ออกจากไทใหญ่ก่อนที่เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น การตระหนักถึงตัวตนความเป็นไทใหญ่เป็นผลมาจากการผสมผสานการรับรู้ที่มาจากความทรงจำส่วนตัวและจากแหล่งข้อมูลอื่น ความทรงจำเกี่ยวกับไทใหญ่ตอกย้ำให้เจ้านวล อู่ไม่ลืมตัวตนความเป็นไทใหญ่

การเป็นคนพลัดถิ่นที่ต้องมาอาศัยอยู่ที่อังกฤษ ทำให้เจ้านวล อู่ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตแบบอังกฤษไปโดยปริยาย อย่างไรก็ดี เจ้านวล อู่ได้เรียนรู้ว่าการเรียนรู้และดำเนินชีวิตตามแบบเจ้าของพื้นที่ไม่สามารถทำให้ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งกับพื้นที่ใหม่ได้มากนัก เพราะเป็นเพียงการตอบสนองเรื่องทางกายภาพแต่ยังไม่ตอบสนองเรื่องทางจิตใจ ดังนั้น เพื่อให้รู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งและทำให้สามารถมีชีวิตในพื้นที่และวัฒนธรรมใหม่ได้โดยง่ายนั้น เจ้านวล อู่จึงต้องสร้างตัวตนที่เป็นอังกฤษขึ้น ในที่นี้ เจ้านวล อู่สร้างความเป็นอังกฤษผ่านการอ้างอิงกับอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ นั่นคือการแต่งงานกับชายชาวอังกฤษและได้รับสัญชาติอังกฤษ การรับรู้และนิยามความเป็นอังกฤษจึงมีลักษณะเชื่อมโยงกับสถานภาพที่เกิดขึ้นใหม่คือการกลายเป็นมิสซิสอดัมส์ (Mrs. Adams) สถานภาพดังกล่าวยังสร้างอำนาจทำให้ไม่รู้สึกถึงความเป็นอื่น และยังทำให้ได้รับการยอมรับจากเจ้าของพื้นที่ด้วย *"In the several schools and colleges, in which I worked, student and staff alike accepted me simply as Mrs. Adams."* (2000: 165) การหยิบยืมอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติมาอ้างอิงความเป็นอังกฤษของตน แม้จะทำให้สามารถดำรงชีวิตในพื้นที่ใหม่ได้ง่ายขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้การนำเสนอตัวตนความเป็นไทใหญ่ต้องถูกลดทอนลงไปด้วย ดังจะเห็นว่า เจ้านวล อู่เลือกนำเสนอตนเองกับผู้อื่นว่าเป็นมิสซิสอดัมส์

ความเป็นไทใหญ่จึงถูกเก็บไว้ในมุมหนึ่งของหัวใจเท่านั้น *"(…) a corner of my heart that is Shan (Tai)."* (2000: 165) การลดทอดความเป็นไทใหญ่นั้นไม่ใช่เป็นการตัดขาดความเป็นไทใหญ่ แต่เป็นวิธีการปรับตัวของคนพลัดถิ่นในรูปแบบหนึ่ง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ทางกลางความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมได้ นอกจากเจ้านวล อู๋จะสร้างความเป็นอังกฤษผ่านการอ้างอิงอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติแล้ว เจ้านวล อู๋ยังเชื่อมโยงตนเองกับประวัติศาสตร์ที่ตนและครอบครัวมีสายสัมพันธ์อันดีกับชาติอังกฤษ เป็นการหยิบยืมความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่มีร่วมกันระหว่างไทใหญ่กับอังกฤษเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าเป็นส่วนหนึ่งกับพื้นที่เพื่อกันความรู้สึกเป็นคนนอก และนิยามความเป็นอังกฤษของตน ดังที่เจ้านวล อู๋กล่าวว่า

> *I was already feeling settle in England and comfortable with the British people, for whom my family had always had the greatest respect and fondness and now I had met a man, with whom I wanted to spend my life and he was English.* (2000:164).

ความทรงจำอันดีระหว่างตนเองกับอังกฤษแสดงให้เห็นการหยิบยืมความทรงจำทางประวัติศาสตร์มาใช้นิยามตนเอง เป็นการผสมผสานความทรงจำส่วนตัวเข้ากับความทรงจำส่วนร่วม

การผสมผสานตัวตนระหว่างไทใหญ่กับอังกฤษเป็นการประสานที่สร้างอำนาจและโอกาสให้ตนได้ปรับพื้นที่พลัดถิ่นให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้เรียกร้องความเป็นธรรมหรือเคลื่อนไหวในรูปแบบต่างๆ ให้กับสังคมไทใหญ่ โดยไม่จำเป็นต้องปิดกั้นความเป็นอังกฤษ ขณะเดียวกันพื้นที่พลัดถิ่นก็เป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ใช้เชื่อมโยงสายใยครอบครัวและความสำนึกในความเป็นไทใหญ่ ทำให้ไม่ต้องลบล้างความเป็นไทใหญ่ของตนออกไปด้วยเช่นกัน

บทสรุป

ความทรงจำเป็นเครื่องมือสำคัญของคนพลัดถิ่นในการเรียนรู้ตัวตนและรวบรวมตัวตนที่กระจัดกระจายให้ชัดเจน การตีความและปรับใช้ความทรงจำทำให้คนพลัดถิ่นสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้ ความทรงจำยังเป็นเครื่องเชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวและบ้าน เป็นการต่อเติมสายสัมพันธ์ครอบครัวไม่ให้ขาดหายไป และทำให้สามารถสร้างครอบครัวและบ้านในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแบบใหม่ได้ ขณะเดียวกันก็ยังเชื่อมโยงตนเองกับบ้านเกิดเพื่อยืนยันรากเหง้าและเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกพรากจากสังคมเดิมอย่างสิ้นเชิง การเชื่อมโยงตนเองกับบ้านเกิดยังทำให้วิธีคิดที่ผูกชาติเข้าไว้กับพื้นที่ภูมิศาสตร์เกิดความไม่เสถียรและนำไปสู่แนวคิดแบบก้าวข้ามเส้นพรมแดนและการผสมผสานอัต-ลักษณ์ พื้นที่พลัดถิ่นจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้ได้เรียนรู้ตัวตนและบทบาทหน้าที่ของตนเอง ตัวตนของ

คนพลัดถิ่นจึงสามารถปรับเปลี่ยน เลื่อนไหลไปพร้อมกับการตีความความทรงจำตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

พวงคราม พันธ์บูรณะ. 2536. ***แนวเขียนเชิงอัตชีวประวัติในผลงานของโกแล็ต***. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบน แอนเดอร์สัน. 2552. **ชุมชนจินตกรรม** (จาก Imagined Communities แปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บก.). โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

Stuart Hall, *"The Question of Cultural Identity"* ใน ฐิรวุฒิ เสนาคำ. 2547. แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์. ***ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์***. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ภาษาอังกฤษ

Blunt, Alison. 2005. ***Domicile and Diaspora: Anglo-Indian Women and the Spatial Politics of Home***. Oxford: Blackwell Publishing.

Adams, Nel. 2000. ***My Vanished World: The True Story of a Shan Princess***. Cheshire: Horseshoe Publication.

Hetherington, Kevin. 1998. ***Expressions of Identity: Space, Performance, Politics***. London: Sage.

Rushdie, Salman. 1991. ***Imaginary Homeland: Essays and criticism 1981-1991***. London: Granta.

Smith, Sidonie and Julia Watson. 2001. ***Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives***. Minnesota: University of Minnesota Press.